

NÂNG CAO NĂNG LỰC CHO NGƯỜI THỰC HIỆN TRỢ GIÚP PHÁP LÝ: THỰC TIỄN TỪ ĐỒNG BẰNG SÔNG CỬU LONG

LÊ VĂN THẮNG*

Là đội ngũ quan trọng trong hoạt động trợ giúp pháp lý, việc nâng cao năng lực cho người thực hiện trợ giúp pháp lý là một trong những nội dung cần được tiến hành thường xuyên, liên tục để bảo đảm chất lượng cho hoạt động trợ giúp pháp lý. Đặc biệt, tại các tỉnh thuộc vùng đồng bằng sông Cửu Long, việc nâng cao năng lực của người thực hiện trợ giúp pháp lý trong địa phương chưa được chú trọng. Vì vậy, để làm rõ nội dung này, bài viết tập trung phân tích, đánh giá thực trạng nguồn nhân lực thực hiện trợ giúp pháp lý tại đồng bằng sông Cửu Long. Từ đó, đưa ra một số giải pháp nhằm phục vụ công tác nâng cao năng lực cho người thực hiện trợ giúp pháp lý tại đồng bằng sông Cửu Long.

Từ khóa: Đồng bằng sông Cửu Long; nâng cao năng lực; người thực hiện; trợ giúp pháp lý.

Legal aid providers are crucial to ensuring access to justice for marginalized communities. Strengthening the capacity of those delivering legal aid services is essential to maintaining the quality of legal assistance provided. In the Mekong Delta, however, the development of such capacity has yet to receive adequate attention. This article examines and evaluates the current situation regarding human resources in legal aid provision in the region. Based on this assessment, the article proposes several solutions to improve the capacity of legal aid providers in the Mekong Delta.

Keywords: Mekong Delta; capacity building; practitioners; legal aid.

NGÀY NHẬN: 06/9/2024

NGÀY PHẢN BIỆN, ĐÁNH GIÁ: 18/10/2024

NGÀY DUYỆT: 18/11/2024

DOI: <https://doi.org/10.59394/qlnn.346.2024.1015>

1. Đặt vấn đề

Đồng bằng sông Cửu Long là khu vực chịu tác động lớn của biến đổi khí hậu, đã và đang nhận được sự quan tâm của Đảng và Nhà nước với nhiều chính sách phát triển, đặc biệt là về hỗ trợ pháp lý cho người dân. Trước những khó khăn về kinh tế và hạn chế trong tiếp cận dịch vụ pháp lý, Nhà nước đã ban hành nhiều văn bản pháp luật để hỗ trợ các

đối tượng đặc biệt, giúp họ tiếp cận dịch vụ pháp lý đầy đủ hơn. Đóng vai trò chủ đạo trong hoạt động này là đội ngũ trợ giúp viên pháp lý, những người có kiến thức và kỹ năng để bảo vệ quyền lợi pháp lý của người dân. Bài viết sử dụng phương pháp phân tích và thống

* NCS, Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh

kê để làm rõ các quy định về trợ giúp pháp lý, đánh giá thực trạng nguồn nhân lực và đưa ra những đề xuất nhằm nâng cao năng lực cho đội ngũ này, góp phần củng cố hệ thống trợ giúp pháp lý tại đồng bằng sông Cửu Long.

2. Quy định pháp luật về người thực hiện trợ giúp pháp lý

Theo quy định tại khoản 1 Điều 17 *Luật Trợ giúp pháp lý* năm 2017, người thực hiện trợ giúp pháp lý bao gồm: trợ giúp viên pháp lý; luật sư thực hiện trợ giúp pháp lý theo hợp đồng với Trung tâm trợ giúp pháp lý nhà nước, luật sư thực hiện trợ giúp pháp lý theo phân công của tổ chức tham gia trợ giúp pháp lý; tư vấn viên pháp luật có 2 năm kinh nghiệm tư vấn pháp luật trở lên làm việc tại tổ chức tham gia trợ giúp pháp lý; cộng tác viên trợ giúp pháp lý.

(1) Trợ giúp viên pháp lý.

Luật Trợ giúp pháp lý năm 2006 và năm 2017 đã được sửa đổi để cải thiện chất lượng dịch vụ trợ giúp pháp lý, bảo đảm phù hợp với thực tế. Điều 19 của *Luật Trợ giúp pháp lý* năm 2017 quy định tiêu chuẩn toàn diện cho trợ giúp viên pháp lý, bao gồm: đạo đức, trình độ, kinh nghiệm và sức khỏe. Ngoài ra, *Luật* năm 2017 bổ sung yêu cầu tập sự hành nghề luật sư hoặc trợ giúp pháp lý để các chuyên viên pháp lý rèn luyện kỹ năng, đặc biệt là kỹ năng tố tụng, giúp họ tự tin hơn khi chính thức đảm nhận vai trò trợ giúp viên pháp lý¹.

(2) Luật sư thực hiện trợ giúp pháp lý.

Theo khoản 3 Điều 4 *Luật Trợ giúp pháp lý* năm 2017, luật sư có thể tham gia trợ giúp pháp lý qua hai hình thức: ký hợp đồng với Trung tâm trợ giúp pháp lý nhà nước hoặc theo phân công của tổ chức tham gia trợ giúp pháp lý. Đối với hình thức ký hợp đồng với trung tâm trợ giúp pháp lý nhà nước, Trung tâm chỉ lựa chọn ký hợp đồng với luật sư đáp ứng đủ 4 điều kiện quy định trong điều khoản này, bảo đảm tiêu chuẩn chuyên môn và hiệu quả trong cung cấp dịch vụ.

Đối với hình thức phân công từ tổ chức tham gia trợ giúp pháp lý, luật sư có thể thực

hiện theo yêu cầu của tổ chức đã đăng ký tham gia hoặc tổ chức ký hợp đồng trợ giúp pháp lý. Quy định này vừa kế thừa *Luật Trợ giúp pháp lý* năm 2006 trong việc khuyến khích các luật sư giàu kinh nghiệm tham gia, vừa bổ sung cơ chế ký hợp đồng để lựa chọn các luật sư có khả năng cung cấp dịch vụ hiệu quả, góp phần nâng cao chất lượng trợ giúp pháp lý.

(3) Tư vấn viên pháp luật.

Theo điểm c khoản 1 Điều 17 *Luật Trợ giúp pháp lý* năm 2017 quy định hai điều kiện đối với tư vấn viên pháp luật là có 2 năm kinh nghiệm tư vấn pháp luật trở lên và phải làm việc tại tổ chức tham gia trợ giúp pháp lý. Nếu tư vấn viên pháp luật là thành viên của tổ chức đăng ký tham gia trợ giúp pháp lý thì họ sẽ thực hiện trợ giúp pháp lý miễn phí, tự nguyện và không được Nhà nước hỗ trợ kinh phí khi thực hiện vụ việc trợ giúp pháp lý. Trường hợp tư vấn viên pháp luật làm việc tại tổ chức ký hợp đồng thực hiện trợ giúp pháp lý thì tổ chức đó được Nhà nước hỗ trợ kinh phí khi thực hiện vụ việc trợ giúp pháp lý.

(4) Cộng tác viên trợ giúp pháp lý.

Điều 24 của *Luật Trợ giúp pháp lý* năm 2017 đặt ra quy định về việc cấp thẻ cộng tác viên trợ giúp pháp lý ở các vùng kinh tế - xã hội đặc biệt khó khăn, đáp ứng nhu cầu thực tế của người dân. Theo đó, những người đã nghỉ hưu, có đủ năng lực hành vi dân sự, phẩm chất đạo đức, sức khỏe và mong muốn trợ giúp pháp lý, như: trợ giúp viên pháp lý, thẩm phán, kiểm sát viên và các chuyên viên pháp luật tại cơ quan nhà nước có thể trở thành cộng tác viên.

So với *Luật* năm 2006, quy định của *Luật* năm 2017 chặt chẽ hơn, loại bỏ những trường hợp cộng tác viên không đáp ứng đủ trình độ, nhằm tránh tình trạng trình độ không đồng đều trước đây, khi có cả già làng và trưởng bản với hiểu biết pháp luật hạn chế. Mục tiêu này là nâng cao chất lượng trợ giúp pháp lý ở các khu vực khó khăn, yêu cầu nhân lực có chuyên môn, kinh nghiệm. Nhìn chung, *Luật Trợ giúp pháp lý* năm 2017 vừa kế thừa các quy định cũ

vừa hướng tới chuẩn hóa và nâng cao năng lực đội ngũ trợ giúp pháp lý, bảo đảm quyền lợi tốt nhất cho người dân. Các quy định hiện hành không chỉ đa dạng hóa người cung cấp dịch vụ mà còn củng cố chất lượng dịch vụ pháp lý, tạo lòng tin cho người được trợ giúp và nâng cao vị thế của công tác trợ giúp pháp lý trong xã hội.

Theo Luật năm 2017, người thực hiện trợ giúp pháp lý có quyền và nghĩa vụ bảo đảm chất lượng vụ việc, được tham gia các khóa bồi dưỡng chuyên môn và có quyền từ chối trợ giúp pháp lý trong các trường hợp nhất định. Họ phải tuân thủ nguyên tắc độc lập, không bị can thiệp trái phép và phải bồi thường thiệt hại nếu vi phạm quy định trong quá trình trợ giúp pháp lý.

3. Thực trạng về nhân lực thực hiện trợ giúp pháp lý tại đồng bằng sông Cửu Long

Theo Quyết định số 768/QĐ-BTP ngày 18/4/2018 của Bộ trưởng Bộ Tư pháp, Cục Trợ giúp pháp lý thuộc Bộ Tư pháp có chức năng tham mưu, hỗ trợ Bộ trưởng trong việc quản lý và thực thi pháp luật về trợ giúp pháp lý. Cục đảm nhận vai trò quản lý chuyên ngành, gồm: theo dõi, kiểm tra, đánh giá, hướng dẫn và đào tạo các tổ chức và cá nhân thực hiện trợ giúp pháp lý. Hệ thống tổ chức thực hiện trợ giúp pháp lý bao gồm Trung tâm trợ giúp pháp lý nhà nước và các tổ chức ký hợp đồng hoặc đăng ký tham gia trợ giúp pháp lý, trong đó Trung tâm trợ giúp pháp lý nhà nước là đơn vị công lập thuộc Sở Tư pháp các tỉnh, được thành lập bởi Ủy ban nhân dân cấp tỉnh.

Nhìn chung, hệ thống cơ quan và tổ chức tham gia quản lý, thực hiện trợ giúp pháp lý hiện nay tương đối chặt chẽ và hiệu quả. Bên cạnh Trung tâm trợ giúp pháp lý nhà nước, pháp luật còn cho phép các tổ chức hành nghề luật sư và tư vấn pháp luật ký hợp đồng hoặc đăng ký tham gia trợ giúp pháp lý. Điều này vừa mở rộng số lượng và chất lượng nhân lực, vừa đa dạng hóa chủ thể cung cấp dịch vụ, đáp ứng tốt hơn nhu cầu của người dân.

Mỗi tỉnh đều có Trung tâm trợ giúp pháp lý nhà nước với cơ cấu tổ chức, bao gồm: giám

đốc, phó giám đốc, các trợ giúp viên pháp lý và nhân viên chuyên trách. Một số tỉnh còn thành lập các chi nhánh trực thuộc để đáp ứng kịp thời nhu cầu pháp lý của người dân địa phương. Đội ngũ cán bộ tại các trung tâm và chi nhánh này đã được bổ sung, nâng cao chất lượng, phù hợp với yêu cầu phát triển của khu vực. Ngoài ra, đội ngũ luật sư và các tổ chức tư vấn pháp luật cũng tích cực tham gia, góp phần đa dạng hóa hoạt động cung cấp dịch vụ trợ giúp pháp lý. Chất lượng của hoạt động trợ giúp pháp lý phụ thuộc phần lớn vào kiến thức, kỹ năng chuyên môn của người thực hiện. Theo Luật Trợ giúp pháp lý năm 2017, người thực hiện trợ giúp pháp lý bao gồm trợ giúp viên pháp lý, luật sư thực hiện trợ giúp theo hợp đồng hoặc phân công của tổ chức tham gia, tư vấn viên pháp luật và cộng tác viên trợ giúp pháp lý.

Thứ nhất, trợ giúp viên pháp lý.

Đến năm 2023, tại đồng bằng sông Cửu Long, trung bình mỗi trung tâm có từ 6 - 7 trợ giúp viên, tuy nhiên, một số tỉnh có số lượng thấp như Sóc Trăng và Long An, khiến nhu cầu trợ giúp pháp lý vẫn còn lớn. Nhà nước đã triển khai Đề án đổi mới công tác trợ giúp pháp lý 2015 - 2025, tập trung vào đào tạo, bồi dưỡng đội ngũ trợ giúp viên và chuyên viên pháp lý, đặc biệt tại các vùng khó khăn. Hằng năm, nhiều lớp tập huấn chuyên môn được tổ chức, nhờ sự hỗ trợ từ ngân sách nhà nước và đối tác quốc tế. Tại đồng bằng sông Cửu Long, các lớp đào tạo kỹ năng cho đối tượng đặc thù như trẻ em và người khuyết tật cũng được tổ chức, giúp trợ giúp viên đáp ứng tốt hơn nhu cầu địa phương. Nhà nước đã chú trọng vào chất lượng đào tạo, mời các giảng viên có kinh nghiệm, giúp đội ngũ trợ giúp viên dễ dàng ứng dụng kiến thức vào thực tế, nâng cao hiệu quả hoạt động trợ giúp pháp lý của vùng.

Thứ hai, đội ngũ luật sư và tư vấn viên tham gia trợ giúp pháp lý.

Tính đến hết năm 2023, trên toàn quốc có 24 tổ chức ký hợp đồng thực hiện trợ giúp pháp lý với các Sở Tư pháp các tỉnh thực hiện

trợ giúp pháp lý (trong đó có 16 tổ chức hành nghề luật sư, 8 tổ chức tư vấn pháp luật); 174 tổ chức đăng ký tham gia trợ giúp pháp lý với các sở Tư pháp (trong đó có 143 tổ chức hành nghề luật sư, 31 tổ chức tư vấn pháp luật); 533 luật sư và 132 cộng tác viên ký hợp đồng thực hiện trợ giúp pháp lý với các Trung tâm trợ giúp pháp lý nhà nước². Các sở Tư pháp đã tích cực hợp tác với các luật sư và tổ chức đủ điều kiện, tuy nhiên, sự phối hợp chủ yếu dưới hình thức cá nhân, còn ít tổ chức đăng ký tham gia. Luật sư tại đây phải thực hiện ít nhất 4 giờ³ trợ giúp pháp lý miễn phí mỗi năm theo *Luật Luật sư* và *Luật Trợ giúp pháp lý* năm 2017, giúp người dân dễ dàng tiếp cận dịch vụ pháp lý. Quy chế phối hợp giữa Bộ Tư pháp và Liên đoàn Luật sư Việt Nam năm 2016 cũng hỗ trợ nâng cao chất lượng dịch vụ, bảo đảm trợ giúp pháp lý hiệu quả thông qua các hoạt động đào tạo, truyền thông và tổ chức thực hiện vụ việc trợ giúp pháp lý tại vùng⁴.

Để hỗ trợ luật sư thực hiện trách nhiệm trợ giúp pháp lý hiệu quả, nhiều chương trình bồi dưỡng kỹ năng và tài liệu chuyên môn đã được tổ chức và phát triển, cung cấp nguồn tham khảo giá trị. Tuy nhiên, dù số lượng trợ giúp viên tại đồng bằng sông Cửu Long tăng nhẹ, vẫn chưa đủ đáp ứng nhu cầu ngày càng cao của người dân. Những khó khăn chính bao gồm: thiếu nhân lực có kỹ năng, khó khăn kinh tế - xã hội ảnh hưởng đến đầu tư vào dịch vụ, và phân bổ nguồn lực chưa đồng đều giữa các tỉnh. Đặc biệt, một số tỉnh như Sóc Trăng, Long An và Đồng Tháp vẫn thiếu trợ giúp viên, gây cản trở cho hoạt động pháp lý tại các địa bàn khó khăn. Điều kiện làm việc và thu nhập cũng chưa đủ hấp dẫn để thu hút và giữ chân nhân tài, tạo áp lực lên hệ thống trợ giúp pháp lý trong khu vực.

4. Một số kiến nghị nhằm nâng cao năng lực cho người thực hiện trợ giúp pháp lý tại đồng bằng sông Cửu Long

Một là, nâng cao hiểu biết pháp luật và ý thức chấp hành pháp luật của người thực hiện trợ giúp pháp lý.

(1) Đối với cá nhân thực hiện trợ giúp pháp lý. Năng lực trợ giúp pháp lý của các đối tượng tại đồng bằng sông Cửu Long phụ thuộc vào kiến thức và ý thức tuân thủ pháp luật. Để cải thiện, cần tiến hành đào tạo thường xuyên, phù hợp cho từng nhóm đối tượng:

- *Đối với trợ giúp viên pháp lý đã có kiến thức luật cơ bản*: cần đẩy mạnh đào tạo chủ động, tự học, kết hợp kiểm tra định kỳ và đánh giá chất lượng nhằm phát hiện và khắc phục thiếu sót trong kỹ năng thực tiễn. Đồng thời phát huy vai trò của Đoàn Luật sư trong việc hỗ trợ, tổ chức hoạt động trợ giúp pháp lý.

- *Đối với tư vấn viên pháp luật*: cần đào tạo, trao đổi chuyên môn và bồi dưỡng thường xuyên, kết hợp kiểm tra, giám sát để nâng cao năng lực. Ngoài ra, tăng cường phổ biến kiến thức qua các phương tiện truyền thông giúp tư vấn viên tiếp cận kiến thức pháp luật toàn diện hơn.

- *Đối với cộng tác viên trợ giúp pháp lý là đối tượng đã nghỉ hưu, chủ yếu là các chuyên gia pháp luật*: việc đào tạo nên tập trung vào cập nhật xu hướng, tình hình pháp lý hiện tại để họ có thể đưa ra các giải pháp phù hợp.

(2) Đối với tổ chức thực hiện trợ giúp pháp lý. Theo quy định tại khoản 1 Điều 10 *Luật Trợ giúp pháp lý* năm 2017, tổ chức thực hiện trợ giúp pháp lý bao gồm Trung tâm trợ giúp pháp lý nhà nước và tổ chức tham gia trợ giúp pháp lý (bao gồm tổ chức hành nghề luật sư, tổ chức tư vấn pháp luật ký kết hợp đồng thực hiện trợ giúp pháp lý với Sở Tư pháp theo quy định của *Luật* này). Vì vậy, việc nâng cao hiểu biết pháp luật và ý thức chấp hành pháp luật trợ giúp pháp lý cho người dân trên địa bàn các tỉnh vùng đồng bằng sông Cửu Long sẽ được áp dụng đối với các công chức, viên chức và người lao động làm việc trong các tổ chức trên (sau đây gọi tắt là “người làm việc”).

Cũng giống như 4 nhóm chủ thể thực hiện trợ giúp pháp lý, việc đào tạo, bồi dưỡng liên quan tới công tác trợ giúp pháp lý là hoạt động quan trọng nhằm nâng cao hiểu biết và ý thức chấp hành pháp luật về trợ giúp pháp lý. Công

tác này không chỉ có vai trò đối với chính nhóm người làm việc được đào tạo, bồi dưỡng, mà nó còn là bước đệm quan trọng để công tác trợ giúp pháp lý trong tương lai được thực hiện một cách dễ dàng, thuận tiện và phù hợp với từng nhóm người được trợ giúp pháp lý. Cần lưu ý, pháp luật hiện hành về trợ giúp pháp lý không quy định trách nhiệm thực hiện đào tạo, bồi dưỡng cho người làm việc trong tổ chức thực hiện trợ giúp pháp lý, vì vậy, việc giáo dục, đào tạo này nên được thực hiện định kỳ theo quy định của từng cơ quan, đơn vị. Các cơ quan, tổ chức này cần có kế hoạch giáo dục - đào tạo rõ ràng, trong đó đặt mục tiêu nâng cao hiểu biết pháp luật và áp dụng pháp luật về trợ giúp pháp lý làm trọng tâm đào tạo để từ đó thiết kế chương trình đào tạo cho phù hợp.

Hai là, nâng cao năng lực cho người thực hiện trợ giúp pháp lý thông qua hoạt động đào tạo, bồi dưỡng, hội thảo hoặc các hình thức khác phù hợp với địa phương.

Việc nâng cao năng lực cho đội ngũ trợ giúp pháp lý là cần thiết và cần được triển khai qua các buổi đào tạo định kỳ với đa dạng chủ đề pháp luật. Các chương trình đào tạo không chỉ tập trung vào kỹ năng chuyên môn như tố tụng và giao tiếp mà còn rèn luyện các kỹ năng thực tế như nghiên cứu hồ sơ, soạn thảo văn bản và lồng ghép giới trong hoạt động pháp lý. Để bảo đảm hiệu quả, các hình thức tập huấn bao gồm trực tuyến, trực tiếp và kết hợp; có thể tổ chức dưới dạng hội thảo, tọa đàm để chia sẻ kinh nghiệm giữa các nhóm. Tập huấn cần lấy học viên làm trung tâm, tăng cường thực hành và tương tác, giúp học viên nắm bắt các tình huống thực tế. Đội ngũ giảng viên đóng vai trò cốt lõi, vì vậy cần chọn những người có chuyên môn cao, kỹ năng sư phạm và kinh nghiệm thực tiễn, nhằm bảo đảm chất lượng đào tạo và nâng cao năng lực trợ giúp pháp lý cho đội ngũ trong vùng.

5. Kết luận

Trợ giúp pháp lý là một trong những chủ trương, chính sách của Đảng và Nhà nước

nhằm tạo điều kiện để mọi công dân có cơ hội tiếp cận với pháp luật, bảo đảm công bằng xã hội trong thời kỳ xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa, công bằng, dân chủ, văn minh.

Xuất phát từ nhu cầu này, *Luật Trợ giúp pháp lý* các năm được ban hành và ra đời, đưa ra các quy định về hoạt động trợ giúp pháp lý, trong đó có nội dung về người thực hiện trợ giúp pháp lý. Đây là nhóm chủ thể quan trọng, chịu trách nhiệm cung cấp dịch vụ trợ giúp pháp lý tới người được trợ giúp pháp lý theo quy định của pháp luật. Sự thành công của hoạt động trợ giúp pháp lý phụ thuộc nhiều vào chủ thể này. Điều này đặt ra yêu cầu thường xuyên nâng cao năng lực cho người thực hiện trợ giúp pháp lý để bảo đảm chất lượng khi thực hiện trợ giúp pháp lý. Khi thực hiện hoạt động này trên thực tế, các cơ quan, chủ thể có liên quan có thể tham khảo các nội dung này hoặc thực hiện các phương thức khác tương đương, phù hợp với hoàn cảnh của địa phương để thực hiện cho phù hợp □

Chú thích:

1. Bộ Tư pháp (2017). *Một số điểm mới nổi bật Luật Trợ giúp pháp lý năm 2017 và các công việc cần triển khai*. <https://tgppl.moj.gov.vn>, ngày 05/10/2017.

2. Bộ Tư pháp (2021). *Báo cáo đánh giá một số kết quả 05 năm triển khai đề án đổi mới công tác trợ giúp pháp lý giai đoạn 2015 - 2025*. <https://tgppl.moj.gov.vn>, ngày 11/6/2021.

3. Ban Thường vụ Liên đoàn Luật sư Việt Nam (2018). *Quyết định số 112/QĐ-BTV ngày 18/10/2018 về thực hiện trợ giúp pháp lý miễn phí của Luật sư*.

4. *Bồi dưỡng kỹ năng trợ giúp pháp lý cho luật sư*. <https://baophapluat.vn>, ngày 25/11/2017.

Tài liệu tham khảo:

1. Cục Trợ giúp pháp lý, Bộ Tư pháp (2023). *Báo cáo tổng kết công tác trợ giúp pháp lý năm 2023 và nhiệm vụ, giải pháp công tác năm 2024*.

2. Quốc hội (2006). *Luật Trợ giúp pháp lý năm 2006, 2017*.